

Pavel Hošek

*V d o b r ý c h
r u k o u*

Rozhlasové
rozhovory
o biblických
textech
vedl s autorem
Petr Vaďura

Vyšehrad

Tato kniha vychází
s laskavým souhlasem
rozhlasových stanic:

© Petr Vaďura, 2013

ISBN 978-80-7429-351-1

Knihu věnujeme Josefu Červeňákovi a Petru Procházkovi, bývalému a současnému superintendentovi Evangelické církve metodistické. Přestože církev, v jejímž čele působili a působí, patří k nejmenším v naší vlasti, právě ona zaštitila rozhlasovou a publikační činnost jednoho z autorů, čímž umožnila vznik této knihy.

Obsah

Život podle těla a život podle ducha.....	11
Modlářství Božího lidu.....	19
O poměrech v církvi.....	26
Cesta moudrosti a cesta svévole.....	32
Co kdo jak staví.....	39
Bůh a bohové.....	44
Co je smilstvo?.....	52
Spravedlnost a soud.....	59
Smlouva.....	67
Vize budoucnosti.....	74
Principy křesťanského života.....	82
Volání k rozhněvanému Vykupiteli.....	90
Co je modloslužba.....	98
Obrácení.....	103
Boží slovo.....	108
Role proroka.....	114
Moudrost shůry.....	119
Tři králové.....	124
Spasení v Kristu.....	129
Kdo ztratí svůj život, nalezne jej.....	137
O spáse.....	145
Co člověka poskvrňuje.....	153
Kristus jako velekněz.....	159
Kdo je v církvi největší.....	166
Vyznání víry.....	174
Smrt a vzkříšení.....	182
Jak vypadá život křesťana.....	188
Bůh dal svého jediného Syna.....	195

Smrt a povstání s Kristem	202
Prvotní církev	208
O duchovních darech	215
Divy a znamení v církvi.....	223
O posuzování druhých	230
Zmrtvýchvstání	236
Jak vypadá církev?.....	241
Je Nový zákon proti židům?	248
O jistotách křesťanů.....	253
Čemu smíme věřit.....	259
Ediční poznámka.....	267

Život podle těla a život podle ducha

List Římanům 8,1–27

Nyní tedy není žádného odsouzení pro ty, kteří jsou v Kristu Ježíši. Vždyť zákon Ducha života v Kristu Ježíši mě osvobodil od zákona hříchu a smrti. Neboť co bylo Zákonu nemožné, protože byl bezmocný kvůli tělu, to učinil Bůh, když poslal svého Syna v podobnosti těla hříchu a jako oběť za hřích a odsoudil hřích v těle, aby byl požadavek Zákona naplněn v nás, kteří nechodíme podle těla, ale podle Ducha. Ti, kdo jsou živi podle těla, mají na mysli věci těla; ale ti, kdo jsou živi podle Ducha, myslí na věci Ducha. Myšlení těla znamená smrt, myšlení Ducha život a pokoj. Myšlení těla je totiž v nepřátelství vůči Bohu, neboť se nepodřizuje Božímu zákonu, ba ani nemůže. Ti, kteří jsou v těle, se Bohu líbit nemohou. Vy však nejste v těle, ale v Duchu, pokud ve vás vsuktnu Duch Boží přebývá. Jestliže však někdo nemá Kristova ducha, ten není jeho. Je-li však Kristus ve vás, je sice tělo mrtvé kvůli hříchu, ale duch je živý kvůli spravedlnosti. Jestliže ve vás přebývá Duch toho, který vzkřísil Ježíše z mrtvých, pak ten, který vzkřísil Ježíše Krista z mrtvých, oživí i vaše smrtelná těla skrze svého Ducha, který ve vás přebývá. Nuže tedy, bratři, jsme dlužníky, ale ne těla, abychom podle těla žili. Jestliže žijete podle těla, je vám souzeno zemřít; jestliže však Duchem usmrcujete činy těla, budete žít. Neboť všichni ti, kdo jsou vedeni Duchem Božím, jsou Boží synové. Nepřijali jste ducha otroctví, abyste se opět báli, nýbrž přijali jste Ducha synovství, v němž voláme: Abba, Otče! Sám ten Duch svědčí spolu s naším duchem, že jsme děti Boží. Jsme-li však děti, jsme i dědicové – dědicové Boží a spoludědicové Kristovi, pokud vsuktnu spolu s ním trpíme, abychom spolu s ním byli také oslaveni. Mám totiž za to, že utrpení nynějšího času se nedají srovnat s budoucí slávou, která má být na nás zjevena. Vždyť celé tvorstvo toužebně vyhlíží a očekává zjevení Božích synů – neboť tvorstvo bylo poddáno marnosti; ne dobrovolně, ale kvůli tomu, který je poddal – a má naději, že i ono samo bude vysvobozeno z otroctví zániku do slavné svobody Božích dětí. Víme přece, že celé tvorstvo až dodnes společně sténá a pracuje k porodu. A nejen to, ale i my, kteří máme prvotiny Ducha, sami v sobě sténáme, očekávající synovství, to jest vykoupení svého těla. V té naději jsme byli zachráněni; naděje však, kterou je vidět, není naděje. Kdo něco vidí, proč by v to ještě doufal? Ale doufáme-li v to, co nevidíme, očekáváme to s vytrvalostí. A stejně tak i Duch se spolu s námi ujímá naší slabosti. Vždyť my nevíme, jak a za co se máme modlit, ale sám ten Duch se za nás přimlouvá vzdechy, které nelze vyjádřit slovy. A ten, který zkoumá srdce, ví, jaké je myšlení Ducha, totiž že se podle Boha přimlouvá za svaté. (Český studijní překlad bible)

V předchozí sedmé kapitole listu Římanům apoštol Pavel konstatuje, že člověk chce dělat dobré, ale stále koná něco zlého. Východisko nalézá v Ježíši Kristu, který jej osvobodil od zákona hříchu a smrti. Hřích byl podle Pavla na Kristově těle odstraněn a my z toho máme užitek, neboť smíme chodit ne podle těla, ale podle Ducha. Co je vlastně *chození podle těla*?

Je to zakletí do sebe sama, život z vlastních zdrojů, který se točí kolem obstarávání vlastních potřeb a je „zakřiven do sebe“, jak pěkně říkali teologové ve středověku. Když Pavel v naší pasáži zve k novému typu lidství, tedy k „novému bytí v Kristu“, ukazuje, že člověk smí odpočinout od všeho, co ho v minulosti spoutávalo, a v jistém důležitém smyslu dokonce od sebe samého. Pavel hovoří o změně, kterou sám zakusil, když byl vysvobozen z bludného kruhu oné rozpolcené existence, kterou popisuje v sedmé kapitole listu Římanům. Boží milostí byl jakoby přenesen do jiné dimenze, do jiného silového pole, kde platí úplně jiné zákonitosti, než v onom „životě podle těla“, ve kterém byl dříve uvězněn.

Mohli bychom tedy říci, že *chození podle těla* je způsob života podle lidské přirozenosti?

Ano, pokud dodáme, že jde o přirozenost „starou“, tedy tu, ze které nutně potřebujeme vysvobodit, protože je „naprogramována“ k sobectví. Pavel hovoří ke křesťanům, tedy k lidem, kteří už branou k novému životu prošli. Připomíná jim, že jsou-li jednou svobodnými občany Božího království, nemusejí dál žít, jako by jimi nebyli. Jsou-li svobodní, nemusejí se dál ze zvyku chovat jako vězni. Lidé, kteří byli dlouho ve vězení, si někdy musejí na svobodu zvykat a občas se jim stává, že se dál bezděčně chovají jako trestanci. Pavel se v této pasáži snaží římským křesťanům vysvětlit, že takto už žít nemusejí, protože mříže jsou otevřeny a zámky rozlomeny. Jeden kazatel použil při výkladu této pasáže docela výstižný obraz psíka, který byl na dvoře jednoho statku celá léta přivázán na třímetrovém řetězu. Veškerý jeho pohyb byl omezen kruhem o poloměru tři metry. Mnohokrát se snažil řetěz utrhnout nebo vyvrátit sloup, na kterém byl upevněn, ale marně. Po letech dostal statek jiného pána a ten psíka okamžitě osvobodil. Jenomže

psík, místo aby se radostně rozběhl a užil si nově nabyté svobody, zůstával celé dny ve starém známém kruhu o poloměru tří metrů, jako by měl dál na krku řetěz.

Apoštol Pavel mluví o principech života podle těla naprosto konkrétně. Uveď tedy nějaké příklady.

Když se řekne „život podle těla“, představí si většina lidí všelijaké neřesti a chříčce, zlozvyky a poklesky motivované naší pudovou přirozeností. Příklad apoštola Pavla ovšem ukazuje, že existuje i nenápadnější a rafinovanější způsob „života podle těla“, který je k nerozeznání podobný horlivé zbožnosti. Apoštol Pavel si dobře pamatoval, jaké to bylo, když byl ještě zatrpklý, urputný farizej Saul. Důvěrně znal tento rafinovaný úskok lidské sebestřednosti a nespíš právě proto proti němu v raně křesťanských sborech tolik bojoval. Po celou dobu svého působení v církvi v podstatě neustále zápasil s dodržovatelskou, záslužnickou, urputnou zbožností, která se vkrádala do mnoha teprve nedávno založených obcí křesťanů. Pavel byl tímto trendem vážně znepokojen, protože si uvědomoval, že hlavní smysl evangelia o Boží milosti by mohl být onou dodržovatelskou náboženskou urputností úplně přehlušen.

Kde se tato křečovitá zbožnost brala?

Mnozí z těch, kdo přijímali křesťanskou víru, se dříve „oddávali chříčům“ a vedli prostopášný život. Někteří z nich se domnívali, že důsledné odvrácení od někdejšího nevázaného a zpustlého života spočívá především v přísném dodržování náboženských předpisů a zákazů. Mysleli to nespíš dobře, ale Pavel byl zděšen. On sám se totiž přísným dodržovatelstvím náboženských předpisů a zákazů zabýval celý život a věděl, jak nešťastný a rozpolcený z toho byl. Právě z takového typu sklíčené zbožnosti byl přece Boží milostí v Kristu vysvobozen. Znal tedy až příliš dobře tuto lest staré přirozenosti, která tak ráda obléká náboženský háv. Věděl také, jaké škody v církvi hrozí: mohlo se stát, že radikální zvěst o Boží milosti a o svobodě „chození v Duchu“ zůstane nepochopena. Lidé budou dál hromadit své zásluhy a zakládat si na svých výkonech, dál budou ulpívat na vnějších pravidlech a formách a dál budou

svou víru a naději zakládat na tom, čím se budou moci vykázat. Pavel se obával, že radikální zvěst evangelia o milosti zůstane nepochopena a křesťanství bude pokládáno za nějaký nový druh náboženské samospravedlivosti.

Pavel za věci těla pokládal i svůj původ a někdejší náboženské postavení. Zde navíc říká, že *myslení těla znamená smrt*. Jak bys tuto větu vysvětlil?

V Listu Římanům Pavel hovoří o tom, že Bůh člověku v Ježíši Kristu daruje pozvání k novému životu. Ten, kdo toto pozvání přijme, zakusí něco neslýchaného: v jeho vnitřním světě, dosud odciženém od Boha, se najednou otevře brána k pravému životu. Ježíš přišel proto, aby zpřístupnil lidem cestu k prameni Života s velkým Ž, ke „studnici živé vody“. Plnost nového života je tak nesmírná, že to, co bylo dřív, se ve srovnání s ní dá považovat za smrt. Pavel římským křesťanům připomíná, aby se onoho shůry darovaného pramene Života drželi, aby se od něj nevzdalovali, aby na něj zůstávali napojeni, protože budou-li se od něj vzdalovat (tedy budou-li „chodit v těle“), jejich vnitřní život bude usychat a chřádnout.

Protikladem k životu v těle je *život z Ducha*. Apoštol Pavel nikde neovysvětluje, co to je nebo jak se má praktikovat.

Pavel zde navazuje na zaslíbení starozákonních proroků, kteří vyhlíželi dobu, kdy dojde k zásadní proměně v Božím jednání s lidmi. Její součástí měla být proměna lidí *zevnitř*. Proroci vyhlížejí dobu, kdy lidé dostanou „nové srdce“ či „nového ducha“. Do tohoto nového srdce bude „vepsán Boží zákon“, takže už se nebudou muset snažit dodržovat nějaká přikázání z vlastních sil. Zakusí proměnu svých motivů, způsobenou Boží milostí. Lidé s proměněným srdcem nebudou *muset* činit dobré, ale budou *chtít* činit dobré, jako děti, které chtějí dělat tatínkovi radost. Boží očekávání vůči člověku tedy nebude vnějším souborem předpisů, ale jeho vnitřní touhou. Touto zázračnou proměnou lidského nitra dojde k tomu, že lidé budou plnit Boží očekávání z lásky, jako tvořivý výraz vděčnosti. Apoštol Pavel všechna tato prorockví dobře znal a stejně jako ostatní apoštolové byl pevně přesvědčen, že se naplnila v Ježíši

Kristu. Když tedy přemýšlel nad tím, co se s ním samým stalo na cestě do Damašku a co se děje s lidmi, kteří před jeho očima přijímají evangelium, dospěl k přesvědčení, že ona zázračná proměna lidských srdcí, o které mluvil Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel a další proroci, už probíhá. Dlouho očekávané „léto milosti Hospodinovy“ přišlo a lidem byl darován přístup ke zdroji nového života, „života v Duchu“. Ten nespočívá v dodržování Božích zákazů, ale spíš v radostném a vděčném přitakání Boží lásce zjevené v Ježíši Kristu. Svobodný život v Duchu není definován tím, co všechno nesmíme, ale spíš tím, co všechno už *nemusíme*, protože jsme byli *vysvobozeni*. Máme svobodu „od sebe samých“, tedy od svých špatných přání, od „chození v těle“. Ona zásadní oprava vnitřního kompasu naší vůle, která spočívá v jeho přesměrování správným směrem, aby nebyl neustále magnetem sobectví odchylován od severu, je nám darována shůry jako nezasloužený dar. O lidském srdci lze pak říci, že „vše, co je staré, pominulo a hle, všechno je nové“. Tuto nadpřirozenou proměnu lidské motivace velmi moudře vystihují některé katechismy, když překvapivě nazývají oddíl s příkázáními Desatera nadpisem „O vděčnosti“. Život v souladu s Desaterem tedy nemá být motivován přijetím tíživé náboženské povinnosti nebo „strachem ze zlého Boha“, ale právě vděčností a radostí, které v lidských srdcích působí Duch svatý. Snad to můžeme přirovnat k situaci, kdy člověk pomáhá své nemocné mamince. Mohl by z toho být otrávený a mít na ni vztek, dívat se na hodinky a mít pocit, že ho péče o ni hrozně omezuje. Je-li to ale dobrý a moudrý člověk, podobně myšlenky a postoje zažene, „rozsvítí se mu v hlavě“ a uvědomí si, jak moc má maminku rád a za co všechno jí vděčí. Uvědomí si svou radost z toho, že jí smí sloužit a pomáhat v její nemoci a tak jí ve stáří dát najevo, jak moc mu na ní záleží. Tato zvláštní změna postoje, ono „rozsvícení v hlavě“, se do jisté míry podobá oné proměně lidského srdce, kterou má apoštol Pavel na mysli.

Pavel říká, že kdo je Boží dítě, je veden Duchem Božím. Musí se ten člověk o to nějak snažit?

Když se o to bude příliš urputně snažit, s největší pravděpodobností zabředne do „myšlení těla“. Kdo se totiž křečovitě

snaží být veden Duchem, bude nejspíš bezděky čerpat z vlastních sil a zdrojů, což znamená, že se opět nechá vést tělem. Ke svobodě, která znamená konec jakékoli svévolné askeze, vší náboženské zapšklosti, ale samozřejmě také každé sobecké žádostivosti, se nedá propracovat tlačáním na pilu a skřípěním zubů. Jsme pozváni k životu tvořivé vděčnosti, k životu víry, lásky a naděje, k životu ve znamení Ježíšova bytí pro druhé. Jedním z docela důležitých a často opomíjených znaků tohoto nového života je fakt, že to člověk *baví*. Ovoce Ducha je přece láska, radost a pokoj a Boží království spočívá ve spravedlnosti, pokoji a radosti. Radost je rukopisem Ducha svatého. Řečeno úplně obyčejně: jsme zváni k tomu, abychom dělali dobré věci pro druhé lidi, protože cítíme vděčnost za dar života a chceme ji nějakým způsobem vyjádřit. A to je přece nesmírně zajímavý život, ne? Zamyslíme-li se nad jednotlivými symboly Ducha svatého v bibli, je zřejmé, že kdo „chodí v Duchu“, má o zábavu postaráno a nikdy se nebude nudit. Duch je vonným a hojivým „olejem veselí“, zároveň je „dechem“ nebo „větrem“, který vane do plachet všem, kdo se jím nechají vést. Ostatně „opojení Duchem“, které zažívali učedníci o Letnicích, vyvolávalo v okolostojících dojem, že jsou mírně opilí...

Apoštol Pavel mluví o utrpení, které je součástí našeho života. Staví je do kontrastu s budoucí slávou, která nás čeká. Je tato budoucí naděje důležitá i v dnešní době, kdy žádným větším utrpením neprocházíme?

Člověk, který není povrchní, ale bere vážně skutečnost, že spousta lidí kolem něj se vůbec nemá dobře, asi nebude propadat euforii blahobytu. K životu víry, lásky a naděje patří slzy stejně jako smích. V plnosti života je obsažen čas pláče stejně jako čas smíchu, jak říká kniha Kazatel. Nejsme-li plytčí a povrchní, nacházíme kolem sebe i v naší relativně bohaté zemi veliké moře bolesti. O chudých zemích Třetího světa nemluvě. Jako křesťané nemáme jen mudrovat nad utrpením druhých. Jsme povoláni k tomu *být součástí odpovědi*. Smíme k tomu využít všechny ty úžasné nebeské zdroje, o kterých byla řeč, a podělit se o ně s ostatními. Jsme zváni k tomu, abychom vstoupili do Ježíšova bytí pro druhé. Pokud toto pozvání vezmeme

vážně, přestaneme lpět na hromadění statků, příjemných zážitků a povyražení, protože zjistíme, že ve srovnání s tím, co má v lidském životě opravdu smysl, je to vlastně mrhání časem. Jakmile se nám otevrou oči, odhalíme svět jako v mnoha ohledech smutné místo. A když na člověka dýchne bída lidského světa, potřebuje nutně naději, protože bez ní pohled na utrpení unese jen stěží. Jen díky této naději se pak může dát do boje se zlem, aby bolesti a trápení v životech lidí kolem bylo méně.

Co tvoří podstatu této naděje?

Součástí uhlířské víry křesťanů vždycky bylo očekávání, že Bůh jednou „setře všelikou slzu s očí“. Pavlova slova o naději, která přesahuje tento svět, nám zároveň připomínají, že zde „nejsme tak úplně doma“. Smíme se těšit ze všeho krásného, pravdivého a dobrého, co k tomuto světu patří, ale zároveň musíme pamatovat na to, že je pomíjivý, a proto není radno se k ničemu z tohoto světa připoutat. Jak říká C. S. Lewis: „Tento svět je z hlediska věčnosti jen chladná, špatně osvětlená předsíň, ze které vedou dveře do našeho skutečného Domova.“ Stále je proto třeba mít na paměti, že nedílnou součástí Ježíšova příběhu (včetně jeho zdánlivě tragického finále) je vítězství lásky nad smrtí. Smrt není bezedný chřtán, do kterého se všechno nakonec beznadějně a nenávratně propadne. Dobro je silnější než zlo. A právě díky této naději má obětavá práce pro druhé lidi a snaha zmírňovat jejich utrpení smysl.

Žít z nějaké budoucí naděje však vůbec není snadné. Svě o tom asi věděl i apoštol Pavel, a proto zde znovu připomíná pomoc Ducha svatého. Ten nás nejen provází životem, ale je nám nápomocen i ve všech našich slabostech. Co znamená, že Duch svědčí spolu s naším duchem, že jsme děti Boží? Máš s tím nějakou zkušenost?

Ve chvílích, kdy to sám se sebou vzdávám, je pro mě velikou pomocí právě ono ujištění, které zde Pavel vyslovuje, že Duch svatý mě zná lépe, než se znám já sám. Proto ho moje selhání vůbec nepřekvapují a navzdory mé vlastní nepřijatelnosti mě někde hluboko v srdci ujišťuje o tom, že jsem i nadále milován. Sděluj mi, že Bůh mě vidí jako plačící dítě, které právě přišlo domů od hlavy až

k patě zašpiněné od bláta. Otec ho v tu chvíli neshodí ze schodů ani se od něj zhnuseně neodvrátí. Jako každý pozemský táta ho obejmě a přitiskne k sobě navzdory všemu blátu a špíně. Možná to zní sentimentálně jako scéna z nějakého laciného filmu, ale já si myslím, že právě tohle je ona nevyhovitelná zkušenost s Duchem svatým. Ujistění působené Duchem svatým nespočívá v nějakém tvrzení nebo citátu z bible. Duch svatý je v Novém zákoně představen jako „závdavek nebeských darů“, je tedy jakýmsi „kouskem nebe v člověku“. Jak se zpívá v jedné písni: „Nebe je v srdci mém.“ Proto smíme i přes všechny slabosti a selhání vždy znovu spočinout v důvěře, že v hlubinách vesmíru se neskrývá pouze prázdná propast nicoty ani úšklebek zosobněného Zla, ale úsměv Někoho, kdo nás miluje. Nebo, jak říká jeden moudrý teolog, smíme spočinout v důvěře, že jsme „přijati navzdory vlastní nepřijatelnosti“.

2. listopadu 2008

O poměrech v církvi

První list Korintským 1,10–17

Prosím vás, bratři, pro jméno našeho Pána Ježíše Krista, abyste všichni byli svorní a neměli mezi sebou roztržky, nýbrž abyste dosáhli plné jednoty smýšlení i přesvědčení. Dověděl jsem se totiž o vás z domu Chloé, bratři, že jsou mezi vámi spory. Myslím tím to, že se mezi vámi říká: Já se hlásím k Pavlovi, já zase k Apollovi, já k Petrovi, já ke Kristu. Je snad Kristus rozdělen? Což byl Pavel za vás ukřižován? Nebo jste byli pokřtěni ve jméno Pavlovo? Děkuji Bohu, že jsem nikoho z vás nepokřtil kromě Krispa a Gaia; tak nemůže nikdo říci, že jste byli pokřtěni v moje jméno. Pokřtil jsem i rodinu Štěpánovu. Jinak už nevím, že bych byl ještě někoho pokřtil. Kristus mě totiž neposlal křtít, ale zvěstovat evangelium, ovšem ne moudrostí slov, aby Kristův kříž nepozbyl smyslu.

Tento text jako by byl psán včera. Mluví se v něm o sporech, rozličných stranách a také o pomluvách. Umožní nám posvítit si na naši představu o „ideální“ prvotní církvi. Pavle, jaká vůbec prvotní církev byla?

Prvotní církev byla především značně rozmanitá, takže o nějaké jednotné podobě prvotní církve nelze vůbec hovořit. Jisté je, že v dobách vzniku tohoto listu byla církev velmi mladá a svěží, ale také v důležitém slova smyslu nezralá.

Křesťané se často stydí za rozdělení křesťanstva na různé denominace a církve. Byla prvotní církev formálně jednotná?

To víme zcela jistě: nebyla. Příčinou byla skutečnost, že jednotlivé církevní obce vznikaly živelně. V pozdější době byla tato společenství formálně sjednocena církevními strukturami, autoritami a závaznými formulacemi pravověří, ovšem tohle všechno vznikalo postupně. Ve skutečnosti jediné, co raně křesťanské sbory skutečně sjednocovalo a spojovalo, byla víra v Ježíše z Nazaretu jako Bohem zaslíbeného Mesiáše. Ovšem jak přesně význam Ježíšovy smrti a vzkříšení teologicky uchopit a jaké z toho vyvodit důsledky pro život, o tom křesťané v této době teprve přemýšleli a bouřlivě diskutovali.

Jak byla církev v prvních dobách organizována?

Velmi volně. Všeobecné autoritě se těšil pouze jeruzalémský sbor, protože zde „to všechno začalo“. Zároveň však vznikaly obce věřících, jejichž vazba na tento sbor byla velmi volná. Cestující kazatelé a apoštolové spolu leckdy v důležitých otázkách nesouhlasili a někdy se dokonce ani vzájemně neuznávali. Takže například apoštol Pavel nejednou zápasil s tím, že se ve sborech objevili učitelé, kteří jeho apoštolskou autoritu nebrali na vědomí nebo se mu vyloženě posmívali.

Tenkrát nebyl žádný papež, tak jak to bylo s nejvyššími církevními autoritami?

Celkem přirozeně byli za nejvyšší autority církve považováni lidé, kteří byli očitými svědky Ježíšova života a byli jeho bezprostředními učedníky. Je to oněch dvanáct, přesněji řečeno jedenáct apoštolů, které známe z vyprávění evangelí. Ti se těšili zvláštní úctě a autoritě. Jelikož apoštol Pavel do této skupiny nepatřil, byla jeho autorita méně zaštitěna, a on musel proto často poměrně složitě vysvětlovat, z jakého titulu vlastně promlouvá ke svým ovečkám a z jakého titulu dává jednotlivým sborům závazné pokyny.

Jaké autority fungovaly v jednotlivých sborech?

Z Nového zákona se dozvídáme o starších, biskupech a diaconech. Základními autoritami byli v jednotlivých sborech starší, kterých bylo obvykle několik, a v jejich čele stál biskup. Zdali byl biskup v autoritě o stupínek výš než ostatní starší, anebo byl jen jedním z nich (první mezi rovnými), o tom není mezi badateli jednoznačná shoda. Každopádně platí, že poměrně záhy se objevila potřeba nějakého nositele úřadu a autority, protože živelnost a spontánnost raně křesťanských sborů vedla mnohdy k chaosu, sporům a potížím. Aby bylo možno konflikty řešit, bylo zapotřebí ustanovit stabilizující instanci, a tou se stal biskup. Zatímco biskupové a starší se věnovali vyučování a duchovní správě, třetí kategorie služebníků, diakoni, měla na starosti praktičtější oblasti církevní služby.

List, z něhož jsme vybrali úryvek, byl psán do Korintu v Řecku. Co víme o korintské církvi?

Korint byl přístavní město s množstvím námořníků, obchodníků, přístavních dělníků, ale také prostitutek a všelijakých lumpů a šejdů. Tyto „živly“ částečně pronikly se svým životním stylem i do korintského sboru a problémy, s nimiž Pavel zápasí v epištolách do Korintu, odrážejí poměrně značný vliv pestrobarevného, multikulturního a mravně uvolněného přístavního prostředí. Pavel o korintských křesťanech říká, že jsou jako malé děti. Zůstaneme-li u této metafory, můžeme si je představit jako děti zlobivé, neukázněné, hlučné, ale zároveň roztomilé a Pavlem milované. Proto k nim mluví na jednu stranu přísně a káravě, ale na druhou stranu s otcovskou velkorysostí. Korintský sbor je jedním z nejspontánnějších, nejživějších a nejdynamičtějších sborů, o kterých se dozvídáme z Nového zákona, ovšem je to i sbor nejproblémovější. Oba listy apoštola Pavla Korintským lze proto číst jako seznamy problémů a průšvihů, které bylo potřeba řešit.

Korintští byli rozděleni na různé strany podle toho, ke kterému z apoštolů či učitelů se kdo hlásil. Navíc se jednalo o sbor velmi pestrý: vedle zámožných lidí zde byli propuštění otroci a dělníci z přístavu. Jak je možno dát dohromady takti různorodou společnost? A je to vůbec žádoucí? Nebylo by bývalo lépe, kdyby se jednotlivé skupiny scházely samostatně?

Nejspíš ne, jak poznáváme z úsilí, jež Pavel vyvíjel, aby je všechny nějak spojil dohromady. Církev je totiž unikátní experiment, jehož součástí je zázračná jednota v rozmanitosti a rozmanitost v jednotě, o které mluví Nový zákon. Tedy nikoliv jednota na úkor rozmanitosti ani rozmanitost, která jednotu rozbíjí. Pro Pavla by bylo jednodušší vytvořit v Korintě tři nebo čtyři sbory, které by byly homogenní a harmonické, protože bohatí by byli s bohatými, chudí s chudými, zastánci Mojžíšova zákona a jeho závaznosti se stejně smýšlejícími a ti, kteří jsou ve věci morálních pravidel svobodomyšlní, by se scházeli se stejně svobodomyšlnými. Jenomže přesně takhle to být nemá.

Přesto – není dnes požadavek jednoty v rozmanitosti přežitý? Neukazuje se, že úspěšná jsou právě ta církevní společenství, která se specializují? V Praze jsou např. sbory zaměřené pouze na mladé lidi, jiné se věnují intelektuálům, rodinám s dětmi apod. A funguje to.

Mnozí současní teologové mají za to, že aby církev byla dostatečně pružná ve své službě a zvěstování a aby dokázala oslovit současnou generaci, musí mít tak zvanou „diferencovanou nabídku“. Musí tedy nabízet zvláštní programy a „akce“ pro mládež, pro děti, pro maminky s dětmi, pro ženy, pro muže, pro seniory atd. Cílem je naplnit specifické potřeby těchto skupin. Domnívám se, že tento požadavek je zcela na místě. Vedle toho je ale třeba stále trvat na tom, že církev má být „laboratoří nového lidství“. Znamená to, že si v ní mají k sobě hledat cestu lidé, kteří by se navzájem nevybrali za kamarády; lidé, kteří si na první pohled vůbec nemusí být sympatičtí, které nic kromě jejich víry nespojuje a dokonce si někdy mohou jít na nervy. Je to samozřejmě těžké, ať už z důvodů generačních či sociálních, z důvodů rozdílů v zájmech, ve vzdělání, v životním stylu či ve stupnici hodnot. Jenomže všichni tito lidé tvoří dohromady jednu „Boží rodinu“ a – příbuzné si člověk, jak známo, nevybírání. A je to tak dobře. Ve skutečnosti totiž náš charakter nejvíc proměňuje snaha najít společnou řeč s někým, kdo nám na první pohled vůbec není sympatický.

Proč se rozhádali věřící v Korintě?

Těch neuralgických bodů byla celá řada: nedokázali se shodnout ohledně pravidel manželského a rodinného života, ohledně uspořádání bohoslužeb, ohledně postavení a role žen ve shromáždění, ohledně nadpřirozených projevů Ducha svatého a ohledně teologie vzkříšení. Vzájemně se soudili před světskými soudy, takže některé z jejich konfliktů byly opravdu hluboké. V naší perikopě vidíme ještě jeden konflikt, který pramení z toho, k jakým se kdo hlásí duchovním vůdcům – zda k Pavlovi, Apollovi nebo Petrovi. Nejhlubší byl zřejmě konflikt mezi příznivci Pavlovými a Apollovými. Apollos byl vynikající řečník, původem z Alexandrie, tedy města proslulého učeností. Byl to zřejmě velmi okouzující intelektuál,

jemuž se výřečností Pavel nemohl rovnat. Petr zase mohl být pro své stoupence zárukou vazby na jeruzalémský sbor a na úzký okruh Ježíšových učedníků, očitých svědků Ježíšova života. Korintští křesťané se k těmto vůdcům hlásili tak vehementně, až se začali oddělovat od těch, kteří jejich nekritický obdiv nesdíleli nebo jej chovali k vůdci jinému.

Někteří biblisté říkají, že paradoxně nejhorší byli ti, co se hlásili ke Kristu.

Ano, i když se na první pohled zdá, že právě oni byli ti moudří, které by bylo možno dát za vzor ostatním. V komentářích se však častěji setkáme s výkladem, že právě oni byli ti největší elitáři, kteří se domnívali, že jako jediní jsou „u pramene“, zatímco Pavlovci, Petrovci a Apollovci na rozdíl od nich ke kruhu „zasvěcenců“ nepatří. Nevíme to však jistě a ani to není důležité, protože Pavel neřeší otázku, co jednotlivé skupiny rozdělovalo a v čem se od sebe teologicky nebo prakticky lišili, nýbrž skutečnost, že tyto frakce a strany vůbec existovaly.

Pavle, lze vůbec v církvi dosáhnout „plné jednoty smýšlení i přesvědčení“? A je to žádoucí?

Přiznám se, že mně ze slov „plná jednota smýšlení i přesvědčení“ vždycky běhal mráz po zádech, a kdyby to neřekl apoštol Pavel, pokládal bych to za stav nežádoucí, ba sektářský. Pavel tím ovšem jistě nemyslel tupou stádnost a armádní uniformitu. Už jsme se dotkli toho, že církev jeho doby neměla jasně stanovené církevní úřady a autority a že závazné formulace věrouky teprve vznikaly (mimo jiné neexistoval kánon Nového zákona). Toho, co křesťany spojovalo a co zakládalo jejich jednotu, v této době nebylo mnoho. Jednalo se především o společně sdílené přesvědčení, že to rozhodující a nejdůležitější mezi Nebem a zemí, to rozhodující a hlavní, co vyhlíželi dávní proroci ve starém Izraeli, se stalo v příběhu Ježíše Krista, v jeho životě, smrti a vzkříšení. Co to přesně znamená teologicky, dogmaticky a eticky, co to znamená pro uspořádání církve a pro způsob její služby, to se všechno teprve promýšlelo a formulovalo.

Pavel to stěžejní shrnuje v dopise Korintským do jakési zkratky, když říká, že nezáleží na moudrosti slov, nýbrž na Kristově kříži.

Pavel se těmito slovy snaží korintským připomenout, že ten, kdo následuje Ježíše Krista, ho následuje i v nesení kříže. To však mimo jiné znamená zřít se pýchy, samospravedlnosti a sebeprosazování, tedy právě těch postojů, kterých se korintští zřítci neuměli. Nesení kříže znamená také zřít se nároků na to, že budu obdivován pro svou moudrost, že budu ctěn těmi, které jsem pokřtil nebo kterým jsem kázal, že budu obdivován za své řečnické umění atd. V souvislosti s Pavlovými slovy o kříži se mi vybavuje věta jednoho moudrého faráře: „Pánu Bohu docela často překáží naše genialita.“ Jelikož problémem mnohých korintských křesťanů byla jejich „genialita“, případně jejich „zbytnělé ego“, poukazuje apoštol Pavel na to, že Kristův kříž je jediná odpověď na snahu strhnout na sebe pozornost a sklízet obdiv, uznání a potlesk. A aby byl v této věci dobrým příkladem, rozhodl se nic z velké vzdělanosti a moudrosti, kterými disponoval, v Korintu nepředvádět a raději být „bláznem pro Krista“, než soupeřit s Apollem v jeho řečnickém umění nebo s Petrem v jeho apoštolské autoritě.

Jak lze tyto postoje aplikovat dnes, kdy je křesťanstvo rozděleno do mnoha církví a denominací?

Měli bychom vzít vážně Pavlova slova, že jsme „jedni druhých oudové“. Mezi jednotlivými typy křesťanské zbožnosti totiž může velice účinně fungovat dělba práce. Když se dívám na křesťany jiných konfesí, jsem vděčný za to, jak se jim daří rozvíjet a uskutečňovat hodnoty, které v mé vlastní církvi nejsou tak úplně ve středu pozornosti. Když vidím, co katoličtí salesiáni dělají pro mládež, co evangeličtí učenci dělají v bibliotéce, co kvakeři dělají pro lidská práva, naplňuje mě to vděčností. Myslím, že právě vděčnost za nesmírnou rozmanitost Božího lidu je ona cesta, po které se v ekleziologických vztazích dostaneme nejdále. V této rozmanitosti Božího lidu se totiž zrcadlí nevyčerpatelnost Boží milosti, která má tolik různých a od sebe často velmi zajímavě odlišných uskutečnění.

Cesta moudrosti a cesta svévole

Kniha Přísloví 4,1–19

Synové, slyšte otcovské kárání, pozornost věnujte poznávání rozumnosti. Vždyť jsem vám předal výborné znalosti, moje učení neopouštějte: Když jsem byl jako syn u svého otce, útlý jedináček při své matce, on mě vyučoval, říkával mi: „Drž se celým srdcem mých slov, dbej na mé příkazy a budeš živ. Získej moudrost, získej rozumnost. Na výroky mých úst nezapomeň, neodchyl se od nich. Neopouštěj ji, bude tě střežit. Miluj ji, bude tě chránit. Počátek moudrosti je: Snaž se získat moudrost, za všechno své jmění získej rozumnost. Obklop se jí, vyvýší tě; oslaví tě, když ji obejměš. Vloží ti na hlavu půvabný věnec, ozdobnou korunu ti předá. Slyš, můj synu, přijmi mé výroky, živ budeš mnoho let. Cestě moudrosti jsem tě učil, vodil tě stopami přímosti. Půjdeš-li jimi, kroky tvé neuvíznou, jestliže poběžíš, neklopýtneš. Napomenutí se chop a neochabuj, dodržuj je, to je tvůj život. Nevcházej na stezku svévolníků, cestou zlých se neubírej. Vyhni se jí, nechod' po ní, odstup od ní a jdi dál. Neusnou, když nespáchají něco zlého, o spánek jsou připraveni, když někoho nepřivedou k pádu. Chlebem svévole se živí, vínem násilí se napájejí. Stezka spravedlivých je jak jasné světlo, které svítí stále víc, až je tu den. Cesta svévolníků je však jako soumrak, nevědí, o co klopýtnou.“

Kniha Přísloví se liší od ostatních knih Starého zákona, a to jak svou formou, tak svým obsahem. O jaký literární druh se jedná?

Jedná se o tak zvanou mudroslovnou literaturu, kterou nacházíme nejen v písemnictví starého Izraele, ale také v některých dalších kulturách, například v Egyptě. Jedná se o sbírky výpovědí o životě, které vycházejí z pečlivého pozorování zobecnitelných jevů a zákonitostí v přírodě i v mezilidských vztazích. Nejde o žádné abstraktní spekulace. K těm neměli staří Izraelité důvěru. Jde spíš o praktickou životní moudrost. Mudroslovné sbírky byly považovány za poklad životní zkušenosti a moudrosti předků a sloužily výchovnému účelu. Proto byly předávány z pokolení na pokolení a užívány k výchově mladých lidí.

K biblické mudroslovné literatuře nepatří jen kniha Přísloví, ale také kniha Kazatel, Jób a některé pasáže ze žalmů. Mezi apokryfními knihami Starého zákona jsou pak pravými perlami mudro-

sloví Moudrost Šalomounova a Sírachovec. V čem spočívá moudrost, jež je v těchto textech zachycena?

Nejde o žádné filosofické úvahy o posledních principech skutečnosti, ale spíš o praktické „umění žít“. Moudrost se v pojetí starozákonního mudrosloví projevuje v činech, postojích a rozhodování a týká se nejen rozumu, ale také citů a vůle. Jde v ní spíš o stupnici hodnot a o kvalitu života než o teoretický svět názor.

Jak se mudrosloví ostatních staroorientálních národů liší od mudrosloví hebrejského?

V ostatních kulturách je moudrost obvykle chápána jako život v souladu s posvátným řádem skutečnosti. Tento neměnný a neosobní řád tvoří soustava obecných zákonitostí, jakýsi nebeský jízdní řád, podle kterého se řídí jak vesmír a svět bohů, tak i lidská společnost. V hebrejském mudrosloví ale nejde o neosobní posvátný řád. Hebrejské pojetí moudrosti je zarámováno smluvním vztahem mezi Hospodinem a jeho lidem. Proto se v bibli opakovaně praví, že „počátkem moudrosti je bázeň před Hospodinem“, že „cestu moudrosti zná jen Hospodin“, protože on „od věků ustanovil moudrost“. Moudrost, kterou hledají bibličtí pisatelé, je vždy „darovaná shůry“. Není člověkem vyspekulovaná a vydumaná, je to moudrost „svěřená“. Je darována za tím účelem, aby člověk moudře spravoval svůj život a spravedlivě žil před Boží tváří. Jinou zvláštností hebrejského mudrosloví je skutečnost, že moudrost není chápána jako statická a neměnná soustava zákonů, ale jako dynamická a téměř osobní veličina. V knize Přísloví se například dočteme, že si moudrost „radostně hraje“, že „tančí“ a „volá“ na ty, kdo ji hledají. Věrně stojí Hospodinu po boku a „jejím potěšením je být s lidskými syny“.

V perikopě z knihy Přísloví se objevují dvě hodnoty, o jejichž získání má člověk usilovat: je to *moudrost* a *rozumnost*. Jak se od sebe liší?

Moudrost a rozumnost, tedy *chochma* a *bina*, se často vyslovují jedním dechem, odlišit jejich význam není snadné. Podle některých vykladačů má rozumnost blíž k praktické šikovnosti. Zatímco

moudrost znamená „umění žít“, rozumnost znamená „vědět si rady“, vyznat se ve složitých situacích, neztratit se ve světě a umět se vypořádat s obtížemi. V každém případě je rozumnost velmi dobrým a užitečným doplňkem moudrosti.

Ústředním pojmem knihy Přísloví je moudrost. Co přesně toto slovo označuje?

Jelikož celý svět je stvořen v souladu s odvěkou Boží moudrostí, odráží se tato moudrost jak v uspořádání přírody, tak v zákonitostech lidského světa. V tomto smyslu je svět „otevřenou knihou Boží moudrosti“, jak rád připomínal Jan Amos Komenský. Každý člověk, který pečlivě pozoruje stvoření a sleduje jeho zákonitosti, poznává „cesty Boží moudrosti“ a učí se v uspořádání stvořeného světa rozoznávat „Boží rukopis“. Hledat moudrost znamená uvádět svůj život do souladu s pravidly, rytmy a „tanečními kroky“ Boží moudrosti. Kdybychom to chtěli vyjádřit současným jazykem, hovořili bychom nejspíš o hledání a nalézání smyslu života, o hledání a nalézání bytostného určení člověka v tomto světě a o hledání místa člověka ve vesmíru. Jedná se o celoživotní úsilí, a proto se nedá mluvit o dosažení moudrosti v konkrétním okamžiku. Moudrost je totiž už v tom, že ji člověk *hledá*, protože „hledání moudrosti“ je vlastně určitý životní styl. Jde o „život před Boží tváří“, „chození v Boží bázní“ a „kráčení po Hospodinových stezkách“.

Zcela konkrétně jde tedy o každodenní život, o vztahy k rodičům, k manželce, výchovu dětí, přístup k práci, penězům a podobně?

Přesně tak. Hebrejský člověk nežije s hlavou v oblacích. Proto také nemá důvěru ke spekulaci a abstrakci, zato je „věrný zemi“. Hebrejská moudrost je zemitá, zakořeněná v každodennosti a v hmatatelné skutečnosti. Víc než posledních principů bytí se týká toho, že nemám šidit zákazníky v obchodě ani pomlouvat souseda.

V naší pasáži je syn vyzýván k tomu, aby získal moudrost a rozumnost. Jak to má dělat?

Má pozorovat svět kolem sebe, naslouchat vnitřním rytům života a vnímat to, co mu říkají starší, moudřejší a zkušenější lidé,

především jeho otec a matka. Ti, kdo jsou na světě déle než on, si totiž z Hospodinovy moudrosti už leccos osvojili, a proto mu mají co předat.

Současný svět je jiný, protože dnes je v obecné úctě spíš „akademická moudrost“ než životní moudrost předešlých generací. Není to chyba?

To, čemu dnes říkáme akademická moudrost či vzdělanost, nemusí mít s biblickou moudrostí vůbec nic společného. Nastudované vědomosti, expertní znalost nějaké problematiky a zvládnutí velkého množství informací je sice užitečné a dobré, ale může tím disponovat i člověk, který nikdy o skutečnou moudrost ani nezavadil. V biblickém pojetí patří k moudrosti především hledání „dobrého života“. To jsou na prvním místě vztahy k členům rodiny, k sousedům a kolegům v zaměstnání, k lidem ve veřejném životě a samozřejmě také k Nebesům. Lidský život chápe hebrejské mudrosloví jako dar a úkol, proto je nedílnou součástí moudrosti postoj vděčnosti za dar života, z něhož plyne vědomí odpovědnosti za všechno, co bylo člověku svěřeno.

V naší pasáži čteme, že moudrost člověka střeží a chrání. Před čím?

Před hloupostí. Moudrost je totiž jako mapa, která pomáhá člověku chodit po dobrých a bezpečných cestách a chrání ho před zblouděním, upadnutím do jámy nebo zabřednutím do bažiny. Na člověka, který „sešel ze správné cesty“, číhají různá nebezpečí, jako jsou lupiči, divoká zvířata, skalní útesy a jedovatí hadi. Kdo chodí „po stezkách spravedlnosti“, do žádné jámy neupadne a do nastražené pasti se nechytí.

V knize Přísloví líčí past nevěstka, cizí žena či paní Hloupost.

Ano, to jsou temné postavy knihy Přísloví, které strojí osidla na nezkušeného mladíka. Cizí žena či nevěstka ho všelijak vábí a svádí svými vnadami a paní Hloupost mu nabízí lákavé zboží ze svého krámku. Zvou ho na své pěstěné chodníčky, ale tají před ním, že vedou do záhuby.

Čtenáři je v našem textu o moudrosti řečeno: „Obklop se jí, vyvýší tě, oslaví tě, když ji obejměš.“ Jak může moudrost člověka vyvýšit a oslavit?

Vyvýšení a oslavení jsou obrazy vítězství. Jde o zaslíbení odměny pro ty, kdo uspějí u zkoušky, kterou představuje lidský život. Pokud člověk následuje hlas moudrosti, ústí jeho život v uskutečnění pravého lidství a v naplnění jeho bytostného určení. Kdo hledá moudrost, stává se jejím „vtělením“. I dnes říkáme, že ušlechtilého člověka pokročilého věku „zdobí moudrost šedin“. Některé starší lidi jejich moudrost natolik obklopuje a oslavuje, že míváme neodolatelnou touhu trávit čas v jejich blízkosti a pozorně naslouchat jejich životní zkušenosti. Přesně takový obraz je mladíkům v knize Přísloví stavěn před oči.

Jedním z hlavních způsobů, jak si získat moudrost, je naslouchat otcovu naučení. To však předpokládá, že otec je moudrý. Co když není?

Tato otázka vychází z dnešních zkušeností, kdy mladí lidé zápasí s úctou dokonce i vůči dobrým a moudrým otcům. V biblických dobách to bylo jiné. Hodnoty předávané z otců na syny prostřednictvím mudroslovných výpovědí byly obecně považovány za časem protříbené, prověřené a osvědčené zásady. Byly pokládány za moudrost předků a poklad tradice, tedy za vzácné dědictví minulosti, které má váhu samo o sobě bez ohledu na to, kdo je předává. V biblické kultuře tedy nebyla úcta k rodičům podmíněna jejich vlastní moudrostí a rozumností. Váha a platnost tradice byly důležitější než otázka, zda jsou konkrétní rodiče jejich nejlepšími vzory. V dnešní době je předávání kulturního a duchovního odkazu předchozích generací vážně ohroženo. Jistě není možné, aby rodiče svým dětem tradiční moudrost za každou cenu vtloukali do hlavy. Vzhledem k tomu, že dnes už samozřejmou úctou k moudrosti předků nelze předpokládat, nezbyvá nám rodičům než být co nejvěrohodnějším příkladem dobrého života v souladu s Boží moudrostí. Stále ještě totiž platí, že „příklady táhnou“.

Opakem moudrosti je podle knihy Přísloví svévole. Co toto slovo označuje?

Jednat svévolně znamená obracet se zády k Bohu a jeho cesty nebrat na vědomí. Svévolný člověk bývá sebestředný, samolibý, soběstačný, samospravedlivý, svéhlavý, a jak říkal Komenský, „samosvojný“. Svévole je dostředivá životní orientace člověka, otočeného zády k Dárci života a jeho moudrosti. Svévolný člověk chodí světem, aniž by se díval do mapy či používal kompas. „Nemá to zapotřebí.“ Hledí si svého, chodí po svých a ne po Božích cestách. Jezdí na červenou a nevšímá si dopravních značek. Svévolník se nechal přesvědčit od paní Hloupostí, že on sám nejlépe ví, co je dobré a co je zlé, a že sám dokáže držet v rukou opratě vlastního života.

Stejně jako moudrost je i svévole v bibli personifikována, a to v páté kapitole knihy proroka Zacharjáše, kde je přenesena ze středu Božího lidu pryč do země Šineáru, kam patří. Co dělala svévole v Božím lidu?

Existuje zvláštní druh svévole, který je v jistém smyslu záladnější než druhy jiné, totiž svévole svatá a zbožná. Vzniká tehdy, když věřící lidé podlehnu iluzi (a v dějinách se jim to stávalo opakovaně), že nejdůležitější je „znát ta správná slova“. Člověk, který dokáže v každé situaci citovat verše z bible, se často domnívá, že automaticky disponuje tím, co tyto věty říkají a k čemu míří. Jenomže to je velmi často tragický omyl. Často totiž platí prorocká slova: „Tento lid mě ctí rty, ale jejich srdce je daleko ode mne, praví Hospodin.“ Z dějin církve se můžeme poučit o tom, že správná slova a správné věty v ústech věřícího nemusí znamenat vůbec nic, ba naopak: mohou mu být osidlem, protože ho udržují v sebeklamu, že se nachází na správné cestě. Přitom může nic zlého netuše kráčet po cestě svévole, která ústí do horoucích pekel. A tak se často lidé, kteří mají v ústech správná slova, chovají naprosto nelidsky k těm, kdo nesplňují jejich představy. Málo věcí na světě je totiž tak nebezpečných jako zuřivá, samospravedlivá zbožnost. Jedná se o svévoli převlečenou do roucha náboženské horlivosti. A jak řekl v jedné ze svých knih C. S. Lewis: „Ze všech zlých lidí jsou zbožní zlí lidé ti nejhorší.“

Na to navazuje i další úryvek z našeho textu: „Nevcházej na cestu svévolníků, chlebem svévole se živí, vínem násilí se napájí“. Souvisí i „zbožná svévole“ s násilím?

Svévolník, který je zároveň věřící, se sice může pokládat za zbožného člověka, ale nedokáže spočinout v důvěře, že jeho život je veden Boží moudrostí. Bývá zmítán vnitřním neklidem. Jakmile druzí lidé neplní jeho očekávání a nechovají se v souladu s jeho představami, vyvolává to v něm hněv a úzkost. Ty pak nezřídka přecházejí ve „vnitřní násilí“, tedy v hořkost a zlobu, a v extrémním případě může dojít i k násilí tělesnému.

Jaký je konec svévolníků?

To nejhorší, co se může svévolníkovi přihodit, je, že svou svévoli „úspěšně prosadí“. Splní se tak jeho přání „udělat se sám pro sebe“ a zapouzdřit se do vlastní sebestřednosti. Podle C. S. Lewise budou na konci dějin jen dva druhy lidí: ti, kteří řeknou Bohu: „Tvá vůle se staň“, a ti, kterým řekne Bůh: „Tvá vůle se staň“. Těm, kdo vždycky důsledně upřednostňovali sebe a k Bohu i k bližním se otáčeli zády, se jejich do sebe propadlá a v sobě zakletá existence může stát věčným údělem. Bible ovšem tuto možnost zmiňuje zejména proto, aby si všichni svévolníci položili otázku, co opravdu chtějí.

Patří každý člověk do některé ze zmíněných dvou skupin – buď k moudrým nebo ke svévolníkům?

Cesta moudrosti a cesta svévole jsou dvě možná směřování lidského života a dvě kvality lidského jednání. Mezi těmito alternativami se rozhodujeme každý den. Všichni jsme svévolníci, ale z Boží milosti jsme zároveň všichni zváni na cesty Boží moudrosti. Každý den a stále znovu jsme „hlasem tichým a jemným“ přemlouvání, abychom si už konečně dali říci. Bůh jako trpělivý rodič totiž dobře ví, že jsme „hliněné nádoby“, že jsme tvorové zranitelní a křehcí, docela často dokonce svévolní a zlí. Přesto nás ve svém Slově stále znovu ujišťuje, že jeho otcovská velkorysost a trpělivost jsou nekončelně větší než naše dětské trucování.

Bůh a bohové

Žalm 96

Zpívejte Hospodinu píseň novou, zpívej Hospodinu všechna země. Zpívejte Hospodinu, dobrořečte jménu jeho, zvěstujte den po dni spasení jeho. Vypravujte mezi národy slávu jeho, mezi všemi lidmi divy jeho. Nebo veliký Hospodin, a vši chvály hodný, i hrozný jest nade všechny bohy. Všichni zajisté bohové národů jsou modly, ale Hospodin nebesa učinil. Sláva a důstojnost před ním, síla i okrasa v svatyni jeho. Vzdejte Hospodinu čeledi národů, vzdejte Hospodinu čest i moc. Vzdejte Hospodinu čest jména jeho, přineste dary, a vejděte do síncí jeho. Sklánějte se Hospodinu v okrase svatosti, boj se obličje jeho všechna země. Rcete mezi pohany: Hospodin kraluje, a že i okršlek zemský upevněn bude, tak aby se nepohnul, a že souditi bude lidi spravedlivě. Rozveseltež se nebesa, a pléšej země, zvuč moře, i což v něm jest. Pléšej pole a vše, což na něm, tehdáž at' prozpěvuje všechno dříví lesní, před tváří Hospodina; neboť se běře, běře se zajisté, aby soudil zemi. Budeť souditi okršlek světa v spravedlnosti, a národy v pravdě své. (Kralický překlad)

V devadesátém šestém žalmu je Hospodin vyvyšován nad všechny bohy. Starý zákon tedy s existencí jiných bohů počítá?

Ano počítá. Ve starozákonní době byl svět bohy přeplněn. Otázka nezněla, zda existuje Bůh, ani zda existují jednotliví bohové, nýbrž spíše, kdo je ten pravý Bůh a kdo je bohem jenom podle jména. Víra starozákonního Izraele vycházela z předpokladu, že člověk byl stvořen ke společenství s Bohem a že stopa této skutečnosti je v něm stále nějak přítomná. Člověk je „bytosť stvořená k tomu, aby uctíval“. Proto k němu bytostně patří „vztah k Nebesům“. Co svět světem stojí, lidé vždycky nějak tušili, že nežijí v prázdném vesmíru, ale tváří v tvář Tajemství, které je nekonečně přesahuje. Je-li člověk bytosť stvořená k tomu, aby uctíval, znamená to, že má ve svém nitru prázdnotu, kterou může zaplnit jen Ten, který člověka stvořil ke svému obrazu. Lidé ovšem mají neodolatelný sklon onu vnitřní prázdnotu naplňovat vším možným. A právě to je zřejmě příčinou obecně lidského tíhnutí k modloslužbě. Starý zákon tedy na jedné straně svědčí o tom, že lidé mají v srdci „touhu po věčnosti“ (jak říká kniha Kazatel), na druhé straně také o tom, že tuto touhu mnohdy

uspokojují předčasně a poněkud nepatříčně. Starý zákon pro popis této skutečnosti volí překvapivě ostrá slova, když s pozoruhodnou příkrostí líčí, jak se lidé hrbí a plazí před svými bůžky, jak škemrají a žebrají o vyslyšení svých přání, adresovaných falešným bohům, kteří jim ve skutečnosti nemohou pomoci.

V žalmu se praví, že bohové jiných národů jsou modly. I ty ses zmínil o modloslužbě. O co se jedná?

Začneme tím, o co se nejedná. Nejedná se o to, že by nějaký pyšný izraelský žalmista tvrdil: „Náš národní bůh je ze všech nejlepší, zatímco ti vaši ať se jdou raději schovat.“ Nejde totiž o poměrování jednotlivých národních bohů podle nějakých soutěžních kritérií. Žalm vyjadřuje zkušenost Židů, kteří byli odvléčeni do zajetí a vyrovnávali se s tehdy obvyklou teologií vítězů, podle níž pokud byl národ poražen a podmaněn jiným národem, znamenalo to, že bůh tohoto poraženého národa se „neosvědčil“. Jestliže tedy Babyloňané porazili a do zajetí odvěkli Židy, mělo by to podle této teologie znamenat, že jejich bůh porazil boha židovského a Židé teď měli logicky začít uctívat vítězného babylonského boha. Na svého původního boha měli samozřejmě zapomenout, protože při jejich ochraně selhal. V židovském národě se však objevuje myšlenka, která je vlastně revoluční: židovský národní bůh vůbec žádný národní bůh není, ale je to Bůh, který stvořil nebesa a zemi. Tak je to vyjádřeno i v našem žalmu. Bůh Izraele není nejlepší ze všech možných bohů ve smyslu srovnávacím, jako když dáme vedle sebe různé značky nějakého elektrického spotřebiče, a ptáme se, který z nich je nejlepší. Podobně bychom to mohli udělat se starověkými bohy, kterými se nebesa doslova hemžila. Ale s Bohem Izraele se takové srovnávací experimenty nedají dělat. Nedá se říci, že Bůh biblické víry je ze všech duchovních či božských bytostí ten nejskvělejší. Izrael totiž dosvědčoval víru v Boha, který stvořil vesmír a vládne dějinám. A ten je nutně jenom jeden. Nemůže to být tak, že Egypťany stvořil jejich národní bůh, zatímco Peršany zase ten jejich a Babyloňany nějaký další. Je zřejmé, a právě k tomuto náhledu se starozákonní proroci propracovávají, že ten, který všechno kolem nás stvořil a všechno to řídí, je jen jeden. Zajatcům v Babylonské říši

bylo samozřejmě nesmírnou útěchou, že Bůh, v něhož věří, není pouhé regionální božstvo, které zůstalo v Zaslíbené zemi a čeká tam, zda se k němu Židé z vyhnanství vrátí. Naopak, je to Bůh, kterému patří nebesa i země, a proto je vyhnancům v Babyloně právě tak blízko jako těm, kteří v Zaslíbené zemi směli zůstat.

Jak se ovšem Izrael vyrovnával s existencí mnoha panteonů národních bohů?

Porozumění vztahu mezi vírou v Hospodina a náboženstvím ostatních národů se v biblické době utvářelo postupně a pomalu. Zdá se, že vědomí zvláštního pouta mezi Hospodinem a jeho lidem se původně nijak nevylučovalo s myšlenkou, že i jiné národy mají své výlučné vztahy se svými národními bohy. Z „manželské smlouvy“ mezi tím, kdo dal Izraeli na Sinaji tóru, a vyvoleným národem původně nikterak nevyplývalo, že náboženské představy ostatních národů se upínají jen k iluzím a projekcím lidských přání. Teprve postupně převládlo ve starém Izraeli přesvědčení, že Hospodin je jediný pravý Bůh, jediný, kdo splňuje kritéria pro to, aby byl vůbec Bohem nazýván. Babylonské vyhnanství bylo v této věci vlastně tvrdou Boží školou. Díky němu Izraelité postupně dospěli k závěru, že jejich Bůh není jen místní patron, omezený na konkrétní území a konkrétní etnickou skupinu, ale Stvořitel vesmíru a Pán dějin, který není vzdálen nikomu, kdo ho vzývá, ať se nachází v Jeruzalémě nebo v babylonském vyhnanství. Samo vyhnanství pak izraelští proroci vykládali nikoli jako selhání nebo porážku svého „národního boha“, ale jako Boží přísnou výchovu či „otcovské pokárání“.

Jak vypadal postoj Izraelců k jiným náboženstvím?

Rozhodně neměl charakter mezináboženské polemiky. Když proroci a žalmisté kritizují modlářství, adresáty jejich zvěsti nejsou ostatní národy, ale jejich vlastní souvěrci. Prorocká kritika modloslužby má tedy jasné zacílení do vlastních řad. Jinými slovy, jedná se o názorný popis toho, co Izraelité jako „zvláštní lid Páně“ nemají dělat. Poselství Izraele směrem ven, tedy k ostatním národům, se dá shrnout slovy: „Okuste a vizte, že Hospodin je dobrý.“ Izraelité brali

odjakživa vážně svou zodpovědnost být „světlem pronárodů“; věděli, že mají být Hospodinu „věhlasem a okrasou“, jak se píše v tóře. Věřili, že jako potomstvo Abrahamovo mají být „požehnáním pro všechny národy země“, že mají být Hospodinovou chloubou, aby „se říkalo mezi pronárody: Hospodin s nimi učinil velké věci“ a aby lidé všech národů řekli: „Půjdeme s vámi, neboť jsme poznali, že s vámi je Hospodin.“ Izraelité neměli vysvětlovat ostatním, že něco dělají špatně. Měli zvát k tomu dobrému, ne kritizovat to špatné. Jako když lékař v Africe nabízí nemocným lék. Někdo z domorodců mu může namítnout: „Chceš snad říct, že když si nevezmu ten tvůj penicilin a budu dál užívat pouze naše místní byliny, budu dál nemocný?“ Moudrý lékař odpoví: „Neříkám, že tvoje byliny nejsou v pořádku. Jen ti nabízím, abys zkusil tento lék.“

V našem žalmu to však vypadá, jako by lékař řekl: „*Ty vaše byliny, to je jen neúčinné seno. Vyhodte je.*“

To je pravda. Ale opět si musíme uvědomit, že žalmista nemluví k zástupcům pohanských náboženství, nýbrž ke svým souvěrcům. Snaží se je upevnit v přesvědčení, že na Hospodina je spolehnouti a že je hoden důvěry, protože jako Stvořitel světa a Pán dějin má moc vysvobodit svůj lid a chránit ho před každým nebezpečím. Takovou moc regionální bůžkové nemají. Nechci samozřejmě předstírat, že v tom není žádné úskalí. Kroužíme totiž kolem základního problému abrahamovského monoteismu. Jestliže věříme v Boha, který se zjevil svému lidu jako Stvořitel vesmíru a Pán dějin, nemůžeme každou jinou náboženskou nauku považovat za právě tak pravdivou. Věřit v jediného Boha je prostě něco jiného než věřit ve věčný souboj dobrého boha a zlého boha nebo v nebeský zástup stovek či tisíců božských bytostí. Židé si pro svou věrnost jedinému Bohu hodně v dějinách vytrpěli, protože ostatní národy se znovu a znovu cítily uraženy jejich přesvědčením, že pravý Bůh je jen jeden. Je to jako v počtech: jestliže jedna plus jedna rovná se dvě, není otázkou tolerance, zda ochotně připustíme, že jedna plus jedna jsou tři.

Není tedy víra v jednoho Boha projevem nabubřelosti či náboženské arogance?

Myslím, že ne. Bylo by to velké nedorozumění, kdyby byla židovská nebo křesťanská víra v jediného Boha považována za namyšlenou, nabubřelou náboženskou aroganci. Víra v jediného Boha přece není výsledkem naší domýšlivosti, byla nám svěřena, ano, darována shůry. Faktem je, že křesťané se mnohdy pouštějí na velmi tenký led, když hodnotí jiná náboženství; a podle mého mínění bychom v této věci měli projevovat mnohem více pokory. V mimokřesťanských kulturách je totiž mnoho pravdivého, krásného a dobrého, je tam mnoho moudrosti a vznešenosti. Tyto ušlechtilé hodnoty a ideály bychom měli s úctou objevovat a uznávat, ne je zlehčovat nebo ignorovat. Všechna pravda je přeci Boží pravda, ať ji najdeme kdekoli. To ovšem nic nemění na skutečnosti, že jsme jako Kristovi vyslanci posláni k tomu, abychom „vyprávěli o velikých Hospodinových skutcích“, abychom dosvědčovali Boží příklon k člověku v Ježíši Kristu, abychom zvěstovali Boží lásku, která v Ježíši Kristu sestoupila až na dno lidské bídy a abychom předávali pozvání k životu ve víře, lásce a naději.

Bylo ve starověku vůbec možné odvrátit se od nějakého boha a začít uctívat jiného?

Ve starověku docházelo ke změně náboženství především tehdy, když byly národy podmaněny nepřítelem nebo když se lidé přestěhovali. V případech porážky ve válce přijal poražený národ božstva uchvatitelů, v případech přestěhování lidé často přebírali kulturní a náboženské zvyklosti země, v níž se usadili. Náboženství bylo zkrátka velmi těsně spojeno s politickým uspořádáním a s místní kulturou. Židé byli výjimeční, protože tvrdošíjně zůstávali přesvědčení o tom, že Bůh a jeho tóra platí úplně stejně v Jeruzalémě jako v Babyloně, v Egyptě či v Sýrii. Další nápadný rozdíl mezi tím, jak svou víru chápali Izraelité, a tím, co bylo běžné v náboženské praxi okolních národů, spočíval v otázce svobody. Izraelité chápali svou víru jako životní orientaci, která člověka osvobozuje k tvořivému a odpovědnému životu „před Boží tvář“, k životu, jehož bytostným rozměrem je právě svoboda. Jedná se o svobodu ode všeho,

co člověka zotročuje, podmaňuje, ujařmuje a uvádí do závislosti. Hospodin svůj lid *vyvedl z otroctví* v Egyptě a vyvádí ho stále znovu ze zajetí všeho druhu, ať vnějších nebo vnitřních. Naproti tomu ostatní národy mnohdy chápali postavení člověka jako postavení otroka, který musí usilovat o přízeň bohů všelijakými dary a úkony a v případě hněvu musí božstvo chlácholit a utěšovat. Bůh Izraele zve člověka k dospělosti, protože v něm nechce mít robota či loutku, ale partnera a spolupracovníka na nápravě světa. Proto zvali Izraelité své sousedy, aby „okusili a viděli, že Hospodin je dobrý“. Judští a izraelští proroci vyhlíželi dobu, kdy „pronárody budou přicházet k Sijónu“ a kdy se „deset mužů z pronárodů pevně chytí cípu roucha jednoho Žida a řeknou: Půjdem s vámi, poznali jsme, že s vámi je Hospodin.“ Ve starozákonní době (stejně jako dnes) věřící opravdu nebyli povoláni k tomu, aby ostatním vysvětlovali, co dělají špatně, ale aby svým životem, svými skutky a svými slovy dosvědčovali to, co se stalo v jejich životech. I tehdy měli věřící právě tak jako dnes dosvědčovat, že ten, ve kterého složili svou naději, je hoden jejich důvěry. Je to stejné jako v manželství, když člověk i po mnoha letech může říct: „Ano, na mou manželku (či na mého manžela) je spolehnutí, její (jeho) láska se osvědčila v dobrém i ve zlém, ve zdraví i v nemoci, v bohatství i v chudobě.“

Na světě je dodnes mnoho náboženství, ale mě zajímají tři hlavní monoteistická: muslimové věří v Alláha, Židé v Hospodina, křesťané v Otce, Syna i Ducha svatého. Je to stejný Bůh? A mají rozhovory na toto téma vůbec smysl?

To je otázka velmi zapeklitá. Bůh v pravém smyslu slova, tedy Stvořitel vesmíru a Pán dějin, je jen jeden a jinak to být nemůže. Který to však je? Mám jednoho přítele, Žida žijícího v Izraeli, který má křesťanské i muslimské přátele. Jednou se na společné procházce nemohli shodnout v odpovědi na otázku, zda Židé, křesťané a muslimové věří v téhož Boha. Posadili se na louku a můj kamarád navrhl: „Vidíte tu pampelišku? Pojďme se teď bavit o tom, kdo ji stvořil a čí stvořitelskou moudrost tato květina odráží.“ Souhlasili, protože jim bylo jasné, že pak budou mluvit o tomtéž Bohu, Stvořiteli nebe, země i pampelišek. Přestali se vzájemně trumfovat

a společně přemýšleli o onom Tajemství, které nás všechny nekonečně přesahuje a kterému stojíme tváří v tvář, které se ohlašuje v našich snech, v našich úzkostech i v našich nadějích. Augustin o něm ve svých *Vyznáních* vyslovil památnou větu: „Bože, stvořil jsi nás pro sebe a naše srdce nenalezne pokoje, dokud nespočine v tobě.“ A jsme opět u oné zvláštní touhy lidského srdce, touhy, kterou nic pozemského nedokáže naplnit. Když se o to někdy snažíme, výsledkem je modlářství, často neméně bizarní, než bylo to, proti kterému hovoří žalmista v našem textu. Touha přítomná v hloubi srdce nás ale zároveň posílá na cestu duchovního hledání, která – pokud se dokážeme vyhnout všem úskalím a nástrahám – nakonec končí v náruči Toho, který nás (jak říká Augustin) stvořil pro sebe. K tomuto Tajemství, které nás nekonečně přesahuje, vzhlíželi lidé ve všech kulturách, co svět světem stojí. Ateismus je z tohoto hlediska poměrně nedávný vynález a vše nasvědčuje tomu, že má svá nejlepší léta už za sebou. Různé kultury dávaly tomuto Tajemství různá jména. Nevidím proto žádný důvod, proč by se křesťané dvacátého prvního století měli bát rozhovoru o tomto Tajemství se stoupenci jiných náboženství. Lze do něj vstoupit s tímtež postojem, s jakým vstupujeme do rozhovoru s nevěřícími přáteli, s pokorou, otevřeností a ochotou učit se, ale také s odhodláním vyprávět všem, kdo to budou chtít slyšet, „o velikých Hospodinových skutcích“, a zvát je, aby „okusili a viděli, že Hospodin je dobrý“.

Když se podíváme na pampelišku, snadno se jak se Židy tak s muslimy shodneme. Když však zazní jméno proroka Muhammada nebo se řekne, že Bůh Otec má Syna, budeme každý někde jinde.

To je pravda, rozdíly mezi jednotlivými náboženskými tradicemi jsou veliké a řekl bych, že jsou dokonce větší, než si někdy myslíme. Dokonce i rozdíly mezi křesťanstvím a islámem nebo křesťanstvím a židovstvím jsou v některých ohledech větší, než to vypadá na první pohled. Každá z abrahamovských tradic má totiž jiný střed, to znamená, že každá má i trochu jinou architekturu. Proč to tak je? Nevím, pro mě je to tajemství. Proč jsou na světě miliardy lidí, kteří věří úplně jiným věcem než křesťané? To neví nikdo. Upřímně řečeno, mám trochu strach z lidí, kteří to „vědí“. Přesto si jako křesťan

dovolím trvat na tom, že všechno, co vědět potřebuji, opravdu vím. Mám slovy i skutky dosvědčovat, co se v mém životě z Boží milosti stalo a co se každý den děje. Ať mluvím s ateistou, s buddhistou nebo s muslimem. Nemůžu než vyprávět o onom překvapení a úžase a vděčnosti a radosti z toho, že jsem směl slyšet příběh Ježíše Krista a najít v něm odpověď na otázku smyslu lidského života.

19. října 2008

Ediční poznámka

Biblické texty na začátku jednotlivých oddílů jsou většinou převzaty z Českého ekumenického překladu. Kde tomu tak není, je pramen překladu uveden vždy na jeho konci.

Kniha obsahuje přepsané a následně upravené texty rozhovorů, které jsme nad biblickými perikopami vedli s doc. Pavlem Hoškem v letech 2005 až 2012. Všechny byly odvysílány v pořadu Ranní slovo na stanici Českého rozhlasu 3 Vltava. Konkrétní datum vysílání je u každého textu uvedeno.

Publikace je doplněna několika texty pořadu Slovo na neděli, který byly odvysílány na ČRo 6.

Všechny tyto pořady lze vyslechnout v původním znění ze záznamu na adrese <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo>, případně <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/portal/>.

Petr Vaďura

VYSÍLACÍ ČASY POŘADŮ

Rozhlasové rozhovory byly vysílány v termínech, které jsou uvedeny na konci jednotlivých textů. Ve zvukové podobě je možno je stáhnout z webových stránek Českého rozhlasu, na adrese www.nabozenstvi.com, či přímo v Audiovýkladu Bible na adrese www.rozhlas.cz/nabozenstvi/bible.

Aktuální časy vysílání pořadů s biblickými výklady, jejichž přepis v edici *Rozhovory nad biblí* přinášíme, jsou následující:

Český rozhlas 3 – Vltava, pořad Ranní slovo

vysílá se každou neděli 7:35–8:00;

Český rozhlas Plzeň, pořad Na křesťanské vlně

vysílá se každou neděli 7:03–8:00;

Trans World Radio – satelitní a internetové Rádio 7

(www.radio7.cz), pořad *Ke kořenům*

vysílá se každý pátek 19:00–19:45,

reprizuje se každé pondělí 17:15–18:00 a každou sobotu 2:00–2:45.

EDICE
ROZHOVORY
NAD BIBLÍ

Svazek 6

Pavel Hošek

V dobrých rukou

*Rozhlasové rozhovory
o biblických textech vedl
s autorem Petr Vaďura*

Edici řídí Jaroslav Vrbenský

K vydání připravil Petr Vaďura
Obálku, grafickou úpravu a sazbu
písmem TyfaMedium ITC CE
navrhl Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad,
spol. s r. o., v Praze roku 2013
jako svou 1161. publikaci.
Odpovědný redaktor Jaroslav
Vrbenský. Vydání první
AA 14,09. Stran 272. Vytiskla
Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 298 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-351-1